

**ΑΠΟΛΥΤΗΡΙΕΣ ΕΞΕΤΑΣΕΙΣ Γ΄ ΤΑΞΗΣ
ΗΜΕΡΗΣΙΟΥ ΓΕΝΙΚΟΥ ΛΥΚΕΙΟΥ
ΔΕΥΤΕΡΑ 28 ΜΑΪΟΥ 2012
ΕΞΕΤΑΖΟΜΕΝΟ ΜΑΘΗΜΑ:
ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΘΕΩΡΗΤΙΚΗΣ ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗΣ**

A1. Μετάφραση:

Επομένως η ηθική αρετή κινείται γύρω από τις ηδονές και τις λύπες, αφού κάνουμε τα τιποτένια εξαιτίας της ηδονής και μένουμε μακριά από τα ωραία πράγματα εξαιτίας της λύπης. Για το λόγο αυτό, πρέπει, όπως λέει και ο Πλάτων, να έχουμε πάρει από τη μικρή κιόλας ηλικία εκείνη την αγωγή που θα μας κάνει να χαιρόμαστε και να λυπόμαστε γι' αυτά που πρέπει. Αυτή είναι η σωστή διαπαιδαγώγηση. Δεν πρέπει όμως να το πούμε μόνο έτσι, ότι η αρετή είναι «έξη» πρέπει να πούμε και τι λογής «έξη» είναι. Πρέπει λοιπόν να πούμε ότι η κάθε αρετή, όποιου πράγματος είναι αρετή, και το ίδιο το πράγμα το κάνει να φτάσει στην πιο τέλεια κατάστασή του και επιπλέον το βοηθεί να εκτελέσει με τον σωστό τρόπο το έργο του για παράδειγμα, η αρετή του ματιού κάνει τέλειο και το μάτι, αλλά επίσης και το έργο του, αφού η αρετή του ματιού είναι που κάνει να βλέπουμε καλά. Όμοια και η αρετή του αλόγου: κάνει το άλογο και τέλειο και ικανό να τρέξει και να σηκώσει επάνω του τον αναβάτη και να σταθεί αντιμετώπι με τον εχθρό. Αν λοιπόν έτσι έχει το πράγμα σε κάθε περίπτωση, τότε και η αρετή του ανθρώπου θα είναι, λέω, η «έξη» από την οποία ξεκινά και το ότι ο άνθρωπος γίνεται καλός και το ότι θα μπορέσει να εκτελέσει με τον σωστό τρόπο το έργο που του ανήκει.

B1. Στην πέμπτη ενότητα ο Αριστοτέλης υποστηρίζει ότι η ηθική αρετή σχετίζεται με τα συναισθήματα, την ευχαρίστηση δηλαδή και τη δυσαρέσκεια. Στην αρχή του κειμένου συσχετίζει τα συναισθήματα που συνοδεύουν τις πράξεις με τους σταθερούς τρόπους συμπεριφοράς, με τα μόνιμα στοιχεία του χαρακτήρα, τις έξεις. Οι πράξεις, δηλαδή, δεν είναι ουδέτερες αλλά χρωματίζονται με την παρουσία των ανάλογων συναισθημάτων. Αναλυτικότερα, κατά τον φιλόσοφο, το χαρακτηριστικό της σωφροσύνης κατέχει όποιος απέχει από τις σωματικές ηδονές και χαίρεται γι' αυτό. Σώφρων, λοιπόν, είναι ο εγκρατής, αυτός που μένει μακριά από υλικές απολαύσεις και σωματικές ηδονές, με την έννοια ότι μπορεί να επιβάλλεται σ' αυτές, τις ελέγχει και παράλληλα νιώθει γι' αυτό ευχαρίστηση. Αντίθετα, ακόλαστος χαρακτηρίζεται όποιος, ενώ απέχει από τις σωματικές ηδονές, νιώθει δυσάρεστα και στεναχωριέται.

Στη συνέχεια, για να ενισχύσει τη θέση του ο Αριστοτέλης σε ό,τι αφορά στη σχέση συναισθημάτων και έξεων, παραθέτει ένα ακόμη παράδειγμα, αυτή τη φορά για την αντιμετώπιση των δεινών: όταν ένας άνθρωπος αντιμετωπίζει όσα έχουν μέσα τους το στοιχείο του φόβου νιώθοντας ευχάριστα ή τουλάχιστον όχι δυσάρεστα, σημαίνει πως έχει αποκτήσει το μόνιμο στοιχείο της ανδρείας, ενώ στην αντίθετη περίπτωση, αν δηλαδή νιώθει δυσάρεστα, ο άνθρωπος αυτός είναι δειλός.

Με την ολοκλήρωση των δύο παραδειγμάτων, το πρώτο σχετικά με τις σωματικές ηδονές και το δεύτερο με την αντιμετώπιση των δεινών, καταλήγει ο Αριστοτέλης στο συμπέρασμα ότι η ηθική αρετή συνδέεται με τα συναισθήματα, τα πάθη της ψυχής. Η αρετή δηλαδή είναι συνυφασμένη με την ηδονή και τη λύπη, είναι ρυθμιστική της ηδονής και της λύπης, θέτει μέτρο στα συναισθήματα αυτά, χωρίς βέβαια να τα καταργεί. Αιτιολογεί το συμπέρασμα στη φράση που ακολουθεί «διά μὲν γάρ τήν ηδονήν ... απεχόμεθα»: κάνουμε λοιπόν τις τιποτένιες πράξεις, τις μη ηθικές, για να δοκιμάσουμε ευχάριστα συναισθήματα, ενώ απέχουμε από τις ηθικές, για να αποφύγουμε τα δυσάρεστα συναισθήματα. Είναι φανερό ότι στην αιτιολόγηση του συμπεράσματος η ηδονή χρησιμοποιείται με την αρνητική της έννοια. Η υπέρμετρη και επίμονη επιδίωξη της ηδονής και η υπερεκτίμησή της οδηγεί σε φαύλες πράξεις, ενώ η επιθυμία μας να απαλλαγούμε από συναισθήματα λύπης μας κρατά μακριά από ενάρετες και ωφέλιμες πράξεις. Γίνεται, δηλαδή, διάκριση μεταξύ «καλών» και «κακών» ηδονών: οι πρώτες συντείνουν στη διατήρηση της μεσότητας και του ορθού λόγου, ενώ οι δεύτερες έχουν το αντίθετο αποτέλεσμα.

Γι' αυτό αμέσως μετά ο φιλόσοφος τονίζει τον ρόλο της παιδείας, η οποία καθιστά τον άνθρωπο ικανό να διακρίνει μεταξύ καλών και κακών ηδονών και να επιλέγει τις πρώτες.

Τέλος, θα αποτελούσε παράλειψη να μην αναφερθεί πως στη συσχέτιση ηδονής – λύπης με την ηθική αρετή διακρίνουμε κάτι από τα πρώτα βήματα της ψυχολογίας, της οποίας θεμελιωτής θεωρείται από πολλούς ο Αριστοτέλης. Την ίδια ιδέα, ότι δηλαδή οι ηδονές και οι λύπες επηρεάζουν αποφασιστικά τη ζωή των ατόμων, τη συναντούμε και στον Πλάτωνα, ωστόσο ο Αριστοτέλης συστηματοποίησε περισσότερο από τον δάσκαλό του την εξέταση των συναισθημάτων και είδε τα συναισθήματα με λιγότερη αυστηρότητα από εκείνον.

- B2.** Ένας πρώτος όρος που αναφέρεται ήδη στην αρχή της πέμπτης ενότητας και επαναλαμβάνεται και στην έκτη ενότητα είναι η «έξις». Ο όρος αυτός σημαίνει τα μόνιμα στοιχεία του χαρακτήρα μας, τους σταθερούς τρόπους συμπεριφοράς που έχουν διαμορφωθεί και που μπορεί να είναι καλοί ή κακοί, τις αρετές ή τις κακίες. Ο δεύτερος όρος «αρετή» χρησιμοποιείται όχι με την έννοια της ανθρώπινης αποκλειστικά ηθικής ιδιότητας, η οποία

απορρέει από ενέργειες στο πλαίσιο του κοινωνικού βίου, αλλά με μια ευρεία σημασία: είναι ικανότητα, προτέρημα έμψυχων ή άψυχων όντων. Τέλος, σχετικά με τον όρο «έργον»: ο Αριστοτέλης πίστευε ότι «η φύσις ουδέν ποιεί μάτην». Αυτό σημαίνει ότι, κατά τον φιλόσοφο, η φύση ανέθεσε σε καθετί ένα έργο, ένα συγκεκριμένο δηλαδή προορισμό. Η φράση «Δει δε μη μόνον ... και ποια τις» συνδέει τις δύο ενότητες και αποτελεί το έναυσμα για τη συνέχιση της σκέψης του φιλοσόφου. Δεν αρκεί, υποστηρίζει, να πούμε απλώς ότι η αρετή είναι έξη, μόνιμο στοιχείο του χαρακτήρα, αλλά χρειάζεται να ελέγξουμε και τι είδους έξη, αξιόλογη ή ανάξια λόγου.

Η αρετή ως ικανότητα δίνει τη δυνατότητα τόσο σε έμψυχα όσο και σε άψυχα αφενός να βρίσκονται στην τέλεια κατάστασή τους και αφετέρου να επιτελούν με τέλει τρόπο τον προορισμό τους. Ο Αριστοτέλης παραθέτει ως παραδείγματα την αρετή του ματιού και του αλόγου και κλείνει με την αρετή του ανθρώπου.

Συνδέει, λοιπόν, την έξη με την αρετή και το έργο, καθώς η αρετή θα μπορούσε να είναι έξη, συνήθεια μέσω της οποίας από τη μια πλευρά καθετί γίνεται καλό και από την άλλη θα μπορέσει να εκτελέσει σωστά το έργο για το οποίο είναι προορισμένο. Αξίζει να σημειωθεί ότι η δυνητική ευκτική «αν ειη» προσδίδει αντιδογματικό και μετριοπαθή τόνο στον λόγο του Αριστοτέλη, ο οποίος παρουσιάζει τις θέσεις του με τέτοιο τρόπο ώστε να υπόκεινται σε αναθεώρηση ή συμπλήρωση.

B3. Η απάντηση βρίσκεται στο σχολικό εγχειρίδιο στη σελίδα 141, πρώτη παράγραφος: «Είκοσι χρόνια έμεινε ο Αριστοτέλης στην Ακαδημία. ... να θυσιάζει δηλαδή ακόμη και τις πιο προσωπικές του απόψεις, αν είναι να σωθεί η αλήθεια;».

B4. σχεδόν:	έξεων
αχάριστος:	χαίρων
ασήμαντος:	σημείων
ενδεής:	δει
πρόφαση:	φησίν
διαμονή:	ύπομένων
άρτιος:	ἀρετή
τελεσίδικος:	ἀποτελεῖ
δημαγωγός:	ἤχθαι
καταδρομικό:	δραμεῖν

Γ1. Άνδρες στρατιώτες και των Αθηναίων και των άλλων συμμάχων, η μάχη που πρόκειται να γίνει κατά τον ίδιο τρόπο θα είναι κοινή για όλους, και

για τη σωτηρία και για την πατρίδα για τον καθένα όχι λιγότερο απ' ό,τι για τους εχθρούς. Γιατί, αν νικήσουμε τώρα με τα πλοία, είναι δυνατόν κάποιος να επιβλέπει την υπάρχουσα κάπου αγαπημένη του πόλη. Δεν πρέπει λοιπόν να λιποψυχείτε ούτε να παθαίνετε ό,τι βέβαια οι πιο άπειροι από τους ανθρώπους, οι οποίοι, αφού αποτύχουν στους πρώτους αγώνες, έπειτα διαρκώς φοβούνται (ότι θα πάθουν) ό,τι ακριβώς και στις ήττες τους. Αλλά όσοι βρίσκεστε εδώ από τους Αθηναίους, επειδή έχετε ήδη εμπειρία πολλών πολέμων, και όσοι (βρίσκεστε εδώ) από τους συμμάχους, επειδή πάντα εκστρατεύετε μαζί μας, θυμηθήτε τα παράλογα (που γίνονται) στους πολέμους.

Γ2. ἀγών:	ἀγῶνας
ναυσίν:	ναῦ
ὄπερ:	αἴσπερ
πρώτοις:	προτέροις
σφαλέντες:	σφαλεῖσι
κρατήσωμεν:	κράτει
ἐπιδεῖν:	ἐφορᾶν
πάσχειν:	πείσεται
ἔχουσιν:	σχοίην
μνήσθητε:	ἐμνήσθησαν

Γ3α.

στρατιῶται: επιθετικός προσδιορισμός στο «Ἄνδρες»
τω (β' τύπος αντί του τινί): δοτική προσωπική απλή από το απρόσωπο «ἔστι»
ἀθυμεῖν: τελικό απαρέμφατο, υποκείμενο στο απρόσωπο ρήμα «χρή»
τῶν ανθρώπων: ετερόπτωτος προσδιορισμός, γενική διαιρετική στο «ἀπειρότατοι»
ταῖς ξυμφοραῖς: δοτική αντικειμενική από το «ὁμοίαν»
τῶν παραλόγων: αντικείμενο στο ρήμα μνήμης «μνήσθητε»

Γ3β.

Ὁ Νικίας εἶπεν ὅτι, εἰ (οὔτοι) κρατήσαιεν (κρατήσειαν) ταῖς ναυσίν, εἴη τῶν τῆν υπάρχουσάν που οἰκείαν πόλιν ἐπιδεῖν.
Ὁ Νικίας εἶπεν εἶναι τῶ, εἰ (οὔτοι) κρατήσαιεν (κρατήσειαν) ταῖς ναυσίν, τῆν υπάρχουσάν που οἰκείαν πόλιν ἐπιδεῖν.